

Roman Śmietański

Związki zawodowe jako podmiot realizujący cele i zadania polityki społecznej.

Wybrane zagadnienia: działalność socjalna i edukacyjna

Wprowadzenie

Niewątpliwie ważnym podmiotem w realizacji celów i zadań polityki społecznej są związki zawodowe. Jednym z podstawowych, ustawowych celów i zadań związków zawodowych jest reprezentowanie pracowników przed pracodawcą. Zgodnie z artykułem 1 Ustawy o związkach zawodowych związek zawodowy jest „dobrowolną i samorządną organizacją ludzi pracy, powołaną do reprezentowania i obrony ich praw, interesów zawodowych i socjalnych”. Jak zapisano w art. 23, związki sprawują kontrolę nad przestrzeganiem prawa pracy oraz uczestniczą, na zasadach określonych odrębnymi przepisami, w nadzorze nad przestrzeganiem przepisów oraz zasad bezpieczeństwa i higieny pracy¹.

Wspomniane artykuły to tylko dwa spośród wielu zapisów wspomnianej ustawy, wskazujących, że związki zawodowe można zaliczyć do podmiotów działających w sferze polityki społecznej, realizujących cele i zadania będące jej częścią. Ze względu na ramy objętościowe artykułu i obszerność zakresu zadań, jakie realizują związki zawodowe w Polsce, niniejszy artykuł ma charakter przeglądowy i poświęcony jest dwóm wybranym kwestiom, a mianowicie

działalności socjalnej oraz działaniom szkoleniowo-edukacyjnym. Celem artykułu jest ukazanie sposobów realizacji przez związki zawodowe zadań z zakresu działalności socjalnej i edukacyjnej oraz wskazanie, że związki zawodowe mogą te założenia realizować skutecznie. Prowadzenie takiej działalności prowadzi do podniesienia wiedzy pracowników w zakresie ich praw, zarządzania, bezpieczeństwa i higieny pracy, jak również przyczynia się do poprawy ich bytu, sytuacji socjalnej oraz niweluje ich poczucie wyobcowania.

Związki zawodowe podmiotem polityki społecznej

W ciągu minionych kilkudziesięcioleci powstało wiele definicji polityki społecznej. Jedną z najstarszych jest definicja Konstantego Krzeczковского, który politykę społeczną rozumie jako dyscyplinę przede wszystkim służebną i użytkową: jej celem jest poprawa jakości życia z jednej strony, a eliminowanie zjawisk wyobcowujących z drugiej². Nieco inaczej na politykę społeczną spojrział Julian Auleytner, definiując ją jako „działalność państwa, samorządów

i organizacji pozarządowych, której celem jest poprawa położenia materialnego, asekuracja przed ryzykami życiowymi i wyrównywanie szans życiowych grup społeczeństwa ekonomicznie i socjalnie najsłabszych³. Polityka społeczna, jak zauważa Michał Polak, obejmuje podstawowe potrzeby społeczne, które zapewnią człowiekowi godne życie. Ów autor zaliczył do nich następujące potrzeby: pracy zgodnej z kwalifikacjami, uzyskania odpowiedniego dochodu za pracę, zachowania bezpieczeństwa i higieny pracy, ochrony zdrowia i pomocy w chorobie, odpowiednich warunków mieszkaniowych, możliwości wypoczynku i kulturalnego spędzenia czasu wolnego od pracy, możliwości kształcenia zawodowego, upowszechniania kultury, walki ze zjawiskami patologii społecznej⁴. Na „straży” możliwości realizacji części z tych potrzeb stoją niewątpliwie związki zawodowe, a to dzięki prezentowanym uprawnieniom wynikającym z wielu aktów prawnych, takich jak: Ustawa o związkach zawodowych⁵, Kodeks pracy⁶, Ustawa o zakładowym funduszu świadczeń socjalnych⁷, Ustawa o Trójstronnej Komisji do spraw Społeczno-Gospodarczych i wojewódzkich komisjach dialogu społecznego⁸.

Nadanie znaczącej roli związkom zawodowym jako podmiotowi polityki społecznej nastąpiło po II wojnie światowej w krajach Europy Zachodniej i Ameryki Północnej, kiedy to zintensyfikowano działania o charakterze społecznym, socjalnym, dając związkom zawodowym możliwość wpływania na kształtowanie polityki społecznej⁹. Takie działania miały miejsce także w Polsce, choć tu były one związane bardziej z obowiązującym do 1989 r. ustrojem socjalistycznym, a związki zawodowe w rzeczywistości nie były organizacjami samorządowymi i samodzielnymi.

Po zmianie ustrojowej w 1989 r. sytuacja ta uległa zmianie. Obecnie funkcjonujące związki zawodowe w Polsce, jak zapi-

sano w ustawie o związkach zawodowych, są niezależne w swojej działalności statutowej od pracodawców, administracji państwowej i samorządu terytorialnego oraz od innych organizacji. Z powodu przynależności do związku zawodowego lub pozostawania poza nim albo wykonywania funkcji związkowej nikt nie może ponosić ujemnych następstw. Związki zawodowe reprezentują pracowników i inne osoby, broniąc ich godności, praw oraz interesów materialnych i moralnych, zarówno zbiorowych, jak i indywidualnych. Powinny współuczestniczyć w zapewnieniu korzystnych warunków pracy, bytu i wypoczynku wszystkim pracownikom i to niezależnie od ich przynależności związkowej¹⁰.

Niewątpliwie duży wpływ na postrzeganie i traktowanie związków zawodowych jako podmiotu polityki społecznej ma Międzynarodowa Organizacja Pracy (MOP). MOP założona została w 1919 r. na wniosek związków zawodowych z kilku krajów. Jej celem jest doprowadzanie rządów, przedsiębiorców i związków zawodowych do wspólnego działania na rzecz sprawiedliwości społecznej i poprawy warunków życia ludzi na całym świecie. MOP jest organizacją trójstronną, w skład której oprócz przedstawicieli rządów krajów członkowskich (obecnie jest ich 185) wchodzi przedstawiciele przedsiębiorców i pracowników¹¹.

Związki zawodowe niewątpliwie są ważnym podmiotem działającym w sferze polityki społecznej, świadczą o tym wspomniane wyżej akty prawne, przynależność do MOP, współpraca z wieloma organizacjami. Wydaje się także, że takiej podmiotowości o odpowiednim charakterze i działalności oczekują od nich pracownicy i inne grupy społeczne (np. emeryci i renciści), zwłaszcza wtedy, gdy rządy wielu krajów próbują ograniczyć wydatki na cele socjalne, opiekę zdrowotną czy chcą zreformować system pomocy społecznej lub zabezpieczeń społecznych.

Działalność socjalna związków zawodowych

Działalność socjalna związków zawodowych w Polsce jest prowadzona w zasadzie w dwóch formach: bezpośredniej i pośredniej. Bezpośrednią formą nazwać należy tę, która wynika z bezpośrednich działań związku — zawartych często w statutach poszczególnych związków — do których zaliczyć można wydawanie paczek, udzielanie drobnych zapomóg czy zasiłków swoim członkom, organizowanie tańszych wyjazdów wypoczynkowych, opieka na byłymi pracownikami, członkami związku, którzy przeszli na rentę lub emeryturę itd. Ta forma jest najczęściej skierowana wyłącznie do członków danego związku zawodowego. Natomiast forma pośrednia jest związana przede wszystkim z możliwością wpływania na sposób prowadzenia działalności socjalnej przez przedsiębiorstwa, organy administracji państwowej i samorząd terytorialny. Może się to odbywać na przykład przez udział przedstawiciela związku w komisji rozpatrującej przydzielenie określonej pomocy socjalnej, dzięki negocjowaniu układów zbiorowych pracy, akceptacji zapisów co do form pomocy, zasad i warunków korzystania ze środków socjalnych zawartych w regulaminie Zakładowego Funduszu Świadczeń Socjalnych, przez udział w pracach Trójstronnej Komisji do spraw Społeczno-Gospodarczych, w formie opiniowania projektów aktów prawnych czy dokumentów konsultacyjnych Unii Europejskiej, w szczególności białych i zielonych ksiąg oraz komunikatów.

Jak już wspomniano, bezpośrednia działalność socjalna związku zawodowego jest często skierowana do jego członków i umocowana prawnie w jego statucie, stanowiąc dla związku jeden z jego głównych celów i zadań.

Dokonując przeglądu kilkudziesięciu (dokładnie 36) statutów związków zawodo-

wych — w większości losowo wybranych — stwierdzono, że każdy z nich zawierał zapisy o prowadzeniu przez związek działalności socjalnej. Takie treści były obecne także w statutach największych organizacji związkowych: Ogólnopolskiego Porozumienia Związków Zawodowych (OPZZ), Niezależnego Samorządnego Związku Zawodowego „Solidarność” (NSZZ „Solidarność”), Forum Związków Zawodowych (FZZ).

W statucie OPZZ określony został cel tej organizacji, jakim jest jej dążenie do zapewnienia godnych warunków życia i pracy w demokratycznym państwie prawa. Do zadań OPZZ należy między innymi obrona praw i godności, a także interesów zawodowych i socjalnych pracowników, emerytów i rencistów, bezrobotnych oraz ich rodzin, oddziaływanie na politykę społeczną i gospodarczą państwa zgodnie z interesami ogólnospołecznymi¹². Podobne zapisy są zawarte w statucie NSZZ „Solidarność”. Już w jego preambule znajduje się ważny zapis, że związek „prowadzi działalność w zakresie obrony godności, praw i interesów pracowniczych członków Związku oraz realizacji ich potrzeb materialnych, społecznych i kulturalnych”. Jego celem zaś jest między innymi obrona godności, praw i interesów pracowniczych (zawodowych i socjalnych) członków Związku, a w szczególności: zabezpieczanie praw, wynagrodzenia, warunków socjalno-bytowych, ochrona interesów zdrowotnych, materialnych członków Związku oraz ich rodzin, działanie na rzecz osób niepełnosprawnych i potrzebujących szczególnej troski. Związek cele te realizuje przez między innymi tworzenie funduszy celowych (w tym pomocy niepełnosprawnym, pomocy bezrobotnym), udzielanie pomocy materialnej członkom związku, przeciwdziałanie przyczynom i skutkom patologii społecznej, prowadzenie różnych form działalności charytatywnej¹³.

Przytoczone przykłady dwóch z kilku największych związków zawodowych w Polsce

wskazują, że obrały one sobie za cel między innymi prowadzenie działalności socjalnej. Są to organizacje związkowe o zasięgu ogólnokrajowym, zrzeszające mniejsze związki zawodowe, federacje związków zawodowych, międzyzakładowe i zakładowe organizacje związkowe, komisje zakładowe związków. Najbardziej aktywnie prowadzoną przez nie bezpośrednią działalnością jest pomoc socjalna, polegająca na udzielaniu zasiłków, zapomóg, wydawaniu paczek świątecznych tym swoim członkom, którzy tej pomocy najbardziej potrzebują. Pomoc ta jest przyznawana po spełnieniu określonych warunków przez osobę o nią się ubiegającą. Za przykład mogą tu posłużyć zasady uznaniowego przyznawania zapomogi bezzwrotnej przez NSZZ „Solidarność '80” KZ nr 25 w PP „Porty Lotnicze”, według których osoba chcąca uzyskać pomoc (zapomogę) musi być imiennie członkiem Związku NSZZ „S '80” i być pracownikiem PPL, emerytem lub rencistą, członkiem koła emerytów przy KZ 25, a to członkostwo musi trwać minimum rok. Osoba wnioskująca jest zobowiązana do przedstawienia udokumentowanych wydatków finansowych w formie rachunków, faktur lub zaświadczeń urzędowych potwierdzonych przez osoby uprawnione. Zapomogę przyznaje się raz w roku kalendarzowym osobom uprawnionym w wypadku: indywidualnych zdarzeń losowych, klęsk żywiołowych, długotrwałej choroby członka związku¹⁴.

Równie ważna jest pośrednia działalność socjalna związków zawodowych. Mają one bowiem wpływ na kształtowanie prawa poprzez możliwość opiniowania aktów prawnych (często projektów ustaw, które umożliwiają związkom prowadzenie działalności socjalnej), negocjowania układów zbiorowych pracy, współtworzenia Regulaminu Zakładowego Funduszu Świadczeń Socjalnych (FZŚS).

Układy zbiorowe pracy są porozumieniem między pracodawcą/pracodawcami a pracownikami (których reprezentantami

są organizacje związkowe) zawartym w postanowieniach Kodeksu pracy¹⁵, a dotyczą wszystkich pracowników zatrudnionych przez pracodawców objętych jego postanowieniami, chyba że strony w układzie postanowią inaczej. Układy te mogą mieć charakter zakładowy lub ponadzakładowy¹⁶. Zawarte w nich postanowienia nie mogą być mniej korzystne aniżeli te wynikające z zapisów Kodeksu pracy i innych aktów prawnych określających prawa i obowiązki pracowników i pracodawców¹⁷. Jak zauważa J. Piątkowski, „układ może określić inne sprawy, niezwiązane z warunkami, jakim powinna odpowiadać treść stosunku pracy, i wzajemnymi zobowiązaniami stron układu, jeżeli oczywiście sprawy te nie są uregulowane w przepisach prawa pracy w sposób bezwzględnie obowiązujący”, a więc, jak dalej wskazuje, „w grę mogą wchodzić także powinności pracodawcy wobec załogi, szczególnie dotyczące prowadzenia działalności socjalnej, bytowej i kulturalnej, a także związanej z tworzeniem zakładowych systemów ubezpieczeń społecznych”¹⁸. Negocjowanie przez związki zawodowe układu zbiorowego pracy pozwala im także na ustalenie wyższej stawki odpisu na zakładowy fundusz świadczeń socjalnych¹⁹.

Istotnym elementem działalności związków zawodowych jest ich wpływ na postanowienia zawarte w regulaminie zakładowego funduszu świadczeń pracowniczych, za których realizację odpowiedzialny jest pracodawca. Wpływ ten wynika z zapisu zawartego w art. 27 Ustawy o związkach zawodowych i oznacza, że pracodawca ma obowiązek ustalenia zasad podziału i wykorzystania środków z ZFŚS ze związkami zawodowymi. Jak podkreśla M. Naęcz, pracodawca musi uzyskać zgodę związku zawodowego na to, aby regulamin ZFŚS mógł obowiązywać²⁰. To od związków zawodowych zatem zależy w dużej mierze, w jaki sposób środki pieniężne z ZFŚS, przeznaczone na działalność socjalną,

będą dzielone wśród pracowników. Mowa o działalności socjalnej, którą ustawodawca w art. 2 pkt 1 ustawy o ZFŚS określił jako: usługi świadczone przez pracodawców na rzecz różnych form wypoczynku, działalności kulturalno-oświatowej, sportowo-rekreacyjnej, opieki nad dziećmi w żłobkach, klubach dziecięcych, przedszkolach oraz innych formach wychowania przedszkolnego, udzielanie pomocy materialnej — rzeczowej lub finansowej, a także zwrotnej lub bezzwrotnej pomocy na cele mieszkaniowe na warunkach określonych umową.

Kolejne ważne uprawnienia wpływające na działalność socjalną związków zawodowych wynikają z Ustawy o Trójstronnej Komisji do spraw Społeczno-Gospodarczych i wojewódzkich komisjach dialogu społecznego. Ustawa ta nadaje związkom zawodowym ważne dla nich — ze społecznego punktu widzenia — uprawnienia i korzyści. Zgodnie z art. 1 ustawy Komisja stanowi forum dialogu społecznego, prowadzonego w celu godzenia interesów pracowników, interesów pracodawców oraz dobra publicznego. Do jej kompetencji należy prowadzenie dialogu społecznego w sprawach wynagrodzeń i świadczeń społecznych, w innych sprawach społecznych lub gospodarczych, jak również realizacja zadań określonych w odrębnych ustawach. Stronę pracowników w Komisji reprezentują przedstawiciele reprezentatywnych organizacji związkowych (art. 6). Zgodnie z art. 19.1 Ustawy o związkach zawodowych Komisja ma prawo do opiniowania założeń i projektów aktów prawnych w zakresie objętym zadaniami związków zawodowych oraz do opiniowania dokumentów konsultacyjnych Unii Europejskiej, w szczególności białych i zielonych ksiąg, komunikatów oraz projektów aktów prawnych Unii Europejskiej w zakresie zadań objętych zadaniami związków zawodowych²¹.

Działalność szkoleniowa i edukacyjna związków zawodowych

Choć prowadzenie działalności edukacyjnej nie jest obowiązkiem związków zawodowych, to od prowadzenia niektórych jej form organizacje te nie stronią i często przywiązują do niej dużą wagę. Świadczą o tym zapisy w statutach wielu związków zawodowych i realizacja tych zapisów w działaniach praktycznych przez na przykład organizowanie wielu szkoleń i kursów.

Zgodnie z definicją zawartą w *Leksykonie polityki społecznej* edukacja to „zorganizowane przekazywanie i nabywanie wiedzy, umiejętności i zasad korzystania z nich”²². Zgodnie z tą definicją, choć definicji edukacji jest wiele, można zatem uznać, że związki zawodowe są po części organizacją, która w pewnym skromnym zakresie prowadzi edukację człowieka, a konkretnie swoich członków, pracowników. Prowadzona w tym zakresie działalność edukacyjna powinna zmierzać do podniesienia wiedzy i umiejętności swoich członków i innych pracowników między innymi z zakresu praw pracowniczych, uprawnień związkowych, zdobycia umiejętności prowadzenia dialogu i negocjacji w relacji pracownik–pracodawca.

Wspomniano już, że chociaż zajmowanie się działalnością edukacyjną przez związki zawodowe nie jest ich podstawowym celem, to jednak wiele z nich uwzględniło ten typ aktywności w swoich regulacjach statutowych. Działalność ta w zapisach statutowych — w tym największych związków — została przez poszczególne związki zawodowe ujęta w różnym stopniu, ale w większości statutów wyraźnie podkreślona.

W statucie NSZZ „Solidarność” zapisu o działalności edukacyjnej związku dokonano w części dotyczącej jego celów i zadań. W paragrafie 7 pkt 8 zapisano, że związek swoje cele realizuje między in-

nymi przez szkolenia związkowe i przekwalifikowania zawodowe. Cel dotyczący zakresu działalności szkoleniowej przywołano w paragrafie 6 pkt 3 statutu, w którym poruszono kwestię dążeń władz NSZZ do zapewniania pracownikom warunków podnoszenia kwalifikacji zawodowych²³. Z informacji dostępnych na stronie internetowej związku wynika, że realizuje on wspomniane zapisy statutowe. W ramach oferowanych szkoleń proponowano kursy z zakresu negocjacji, szkolenia liderów i trenerów, szkolenia i seminaria z BHP, dla skarbników i członków regionalnych komisji rewizyjnych oraz kursy językowe²⁴.

Kolejnym przykładem jest OPZZ, w którego statucie w art. 6.1.8 zapisano: „Cel i zadania OPZZ realizowane są na zasadach określonych przepisami prawa, między innymi przez prowadzenie, organizowanie, wspieranie działalności badawczej oraz szkoleniowej”²⁵. W ciągu ostatnich czterech lat związek organizował, współorganizował lub wysyłał pracowników na szkolenia, takie jak: szkolenie w ramach projektu „Fundamenty Dialogu” (zrealizowane wspólnie ze Związkiem Zawodowym „Budowlani”), szkolenie „Partycypacja pracownicza w polskim prawie pracy i dyrektywach UE”, „Kryzys, zmiany dotyczące prawa pracy i nierówności — wyzwania dla związków zawodowych” i „Godna praca i równe traktowanie pracowników mobilnych/migrujących w Europie” (organizowane przez Europejski Instytut Związków Zawodowych); ponadto oferował możliwość udziału w wielu warsztatach i konferencjach²⁶.

Z kolei w statucie Forum Związków Zawodowych (FZZ) umieszczone zostały dwa zapisy odnośnie do działalności edukacyjnej związku. W art. 4 pkt 10 zostało zapisane, że Forum będzie dążyć do osiągnięcia celów przez między innymi prowadzenie działalności szkoleniowej, kulturalno-oświatowej, sportowo-rekreacyjnej, informacyjnej, wydawniczej i gospodarczej, a w art. 17 pkt 4

zastrzeżono, że określenie kierunków działalności szkoleniowej, kulturalno-oświatowej i wydawniczej należy do kompetencji Prezydium²⁷. Zapis o prowadzeniu działalności szkoleniowej zawarto także w regulaminie przyjmowania organizacji związkowych do FZZ, w którym w części dotyczącej uprawnień organizacji zakładowych wskazano, że do podstawowych praw organizacji zakładowych członków Forum należy ich udział w szkoleniach i seminariach organizowanych przez FZZ i Wojewódzką Komisję Dialogu Społecznego²⁸. W zakresie działalności edukacyjnej wiele szkoleń FZZ organizowało w ramach projektu „Centrum Szkoleń i Konsultacji (CSiK)”. Centrum zostało powołane w celu wzmocnienia FZZ jako partnera społecznego w zakresie prowadzenia dialogu w strukturach krajowych i europejskich, jak również kształcenia umiejętności w zakresie negocjacji, mediacji i skutecznego uczestnictwa w procesach legislacyjnych, wzmocnienia struktury komunikacji, kształcenia umiejętności językowych swoich członków²⁹.

Z analizy statutów losowo wybranych mniejszych organizacji związkowych wynika, iż regulacjom dotyczącym prowadzenia działalności szkoleniowej nadawano różnorakie znaczenie. Na przykład Wolny Związek Zawodowy „Sierpień 80” Konfederacja (WZZ „Sierpień 80”) w statucie ma skromny zapis o prowadzeniu przez związek działalności szkoleniowej. Zawarty jest on w części dotyczącej celów i zasad działania, tj. w paragrafie 7 pkt 9 o treści: „prowadzenie działalności oświatowo-kulturalnej, tworzenie warunków do odpoczynku po pracy”³⁰. Podobną regulację w swoim statucie zamieściła mniejsza branżowa organizacja: Związek Zawodowy Prokuratorów i Pracowników Prokuratury RP. W części określającej cele i zadania związku napisano, że organizacja realizuje je między innymi przez „kontrolę właściwego wykorzystania środków i urządzeń socjalnych oraz prowa-

dzenie działalności kulturalno-oświatowej, sportowo-turystycznej i innych form wypoczynku dla pracowników i ich rodzin³¹. Ponadto związek zobowiązał się do wspierania tego typu działalności poprzez fundację, założoną uchwałą Rady Głównej Związku z dnia 19 października 2000 r. Zgodnie ze statutem fundacji może ona prowadzić i wspierać finansowo działalność polegającą na podnoszeniu kwalifikacji zawodowych pracowników Prokuratury RP. Cel ów ma być osiągnięty dzięki finansowaniu szkoleń zawodowych i materiałów szkoleniowych podnoszących kwalifikacje pracowników prokuratur, w szczególności w kontekście dostosowania prawa polskiego do standardów europejskich³².

Zrealizowane w 2012 r. wśród związków zawodowych, działających w przedsiębiorstwach i instytucjach województwa opolskiego, badania ankietowe dotyczące prowadzenia działalności edukacyjnej przez związki zawodowe wykazały, że tego typu działalność jest prowadzona, potrzebna i korzystna. Badania wykonane przez autora dotyczyły lat 2010–2012, a udział w nich wzięło blisko 100 przedstawicieli związków zawodowych, działających w 82 podmiotach i reprezentujących 45 związków zawodowych, między innymi: NSZZ „Solidarność”, Związek Nauczycielstwa Polskiego, Niezależny Samorządny Związek Zawodowy Policjantów, Ogólnopolski Związek Zawodowy Pielęgniarek i Położnych, Niezależny Samorządny Związek Zawodowy Funkcjonariuszy i Pracowników Więziennictwa, Związek Zawodowego „Kadra”, Związek Zawodowy Pracowników Komunikacji Miejskiej w RP. Z badań wynika, że przeciętnie dany związek zawodowy organizował średnio trzy szkolenia czy kursy rocznie. Dotyczyły one takich kwestii, jak: sposoby prowadzenia negocjacji z pracodawcą i zawierania kompromisów, zmiany w przepisach emerytalnych, szkolenia dla społecznych inspektorów pracy,

skarbników, członków komisji rewizyjnej, zasady tworzenia i dysponowania zakładowym funduszem świadczeń socjalnych, interpretacja przepisów prawa pracy, w tym Kodeksu pracy. Organizowane szkolenia w większości były zgodne z oczekiwaniami ankietowanych. Na podstawie udzielonych odpowiedzi sformułowano najczęstsze korzyści organizowania szkoleń: szkolenia zwiększają zakres wiedzy związany z prawami pracowniczymi i sposobami walki o nie; szkolenia powodują, że stajemy się poważniejszym partnerem do rozmów z pracodawcą; szkolenie powoduje zwiększenie umiejętności negocjacyjnych lub ich nabycie. Ankietowani wyrażali ponadto postulaty, by prowadzone szkolenia miały co najmniej w części formę warsztatów i były organizowane w grupach, aby można było wymienić się doświadczeniami, oraz by warsztaty prowadzili eksperci mający do czynienia z danymi zagadnieniami w praktyce³³.

Podsumowanie

Związki zawodowe niezaprzeczalnie są ważnym podmiotem polityki społecznej. Swoją działalnością obejmują szerokie obszary i problemy, jakie wchodzą w zakres polityki społecznej. Analiza wielu aktów prawnych, dokumentów, badań ankietowych związanych z prowadzoną przez związki zawodowe działalnością (działaniami) socjalną i edukacyjną w tych dziedzinach polityki społecznej, daje tego potwierdzenie.

Związki zawodowe w Polsce dzięki regulacjom prawnym, takim jak: Kodeks pracy, Ustawa o związkach zawodowych, Ustawa o Zakładowym Funduszu Świadczeń Socjalnych, czy Ustawa o Trójstronnej Komisji do Spraw Społeczno-Gospodarczych i wojewódzkich komisjach dialogu społecznego, mogą wpływać na kształt i sposób prowadzenia działalności socjalnej przez admini-

stracę państwową, samorząd terytorialny, przedsiębiorców, jak i determinować swoją własną aktywność.

Rozważania nad działalnością edukacyjną związków zawodowych, przeprowadzone w oparciu o przegląd ich statutów, regulaminów, stron internetowych oraz badań ankietowych zrealizowanych wśród organizacji związkowych (działających na terenie Opolszczyzny) wykazały, że związki zawodowe prowadzą taką aktywność i są nią zainteresowane. Analiza regulacji statutowych wykazała, że związki zawodowe miały zróżnicowane podejście do znaczenia, jakie nadają działalności edukacyjnej, przeznaczonej zarówno dla swoich członków, jak i dla innych pracowników. Niektóre z badanych organizacji ograniczały się do umieszczenia w swoich sta-

tutach skromnych zapisów na ten temat, a inne stworzyły osobne regulaminy czy specjalne fundacje finansujące i organizujące szkolenia, kursy, seminaria. Badanie ankietowe na temat działalności szkoleniowej związków zawodowych wykazało między innymi, że najczęściej organizowane szkolenia dla związkowców obejmowały przede wszystkim kwestie związane z: prawem pracy, prawami pracowniczymi oraz z prowadzeniem negocjacji. Wśród korzyści, jakie ich uczestnicy dostrzegali, można wskazać: zwiększenie świadomości i poszerzenie znajomości sposobów korzystania ze swoich praw, wynikających z prawa pracy i innych aktów prawnych, nabycie umiejętności negocjacyjnych czy możliwość wymienienia się informacjami i doświadczeniami.

¹ Ustawa z dnia 23 maja 1991 r. o związkach zawodowych, Dz.U. nr 79 poz. 854 z 2001 r., tekst jednolity ze zm.

² J. Auleytner, *Polska polityka społeczna. Kreowanie ładu społecznego*, Warszawa 2005, s. 29.

³ J. Auleytner, K. Głąbicka, *Polityka społeczna pomiędzy opiekuńczością a pomocniczością*, Warszawa 2000, s. 16.

⁴ M. Polak, *Zasady i instrumenty polityki społecznej*, [w:] *Wprowadzenie do polityki społecznej*, red. R. Gabryszak, D. Magierka, Warszawa 2009, s. 32.

⁵ Ustawa z dnia 23 maja 1991 r. o związkach zawodowych, Dz.U. nr 79 poz. 854 z 2001 r., tekst jednolity ze zm.

⁶ Ustawa z dnia 26 czerwca 1974 r. Kodeks pracy, Dz.U. nr 21 poz. 94 z 1998 r., tekst jednolity ze zm.

⁷ Ustawa z dnia 4 marca 1994 r. o zakładowym funduszu świadczeń socjalnych, Dz.U. nr 0 poz. 592 z 2012 r., tekst jednolity ze zm.

⁸ Ustawa z dnia 6 lipca 2001 r. o Trójstronnej Komisji do spraw Społeczno-Gospodarczych i wojewódzkich komisjach dialogu społecznego, Dz.U. nr 100 poz. 1080 z 2001 r., ze zm.

⁹ M. Polak, *Pojęcie, zakres i geneza polityki społecznej*, [w:] *Wprowadzenie do polityki społecznej...*, s. 18–19; cyt. za K. Podoski, W. Turnowiecki, *Polityka społeczna*, Gdańsk 2001, s. 12–13.

¹⁰ Zob. art. 1–8 Ustawy z dnia 23 maja 1991 r. o związkach zawodowych, Dz.U. nr 79 poz. 854 z 2001 r., tekst jednolity ze zm.

¹¹ Por. Podstawowe informacje o MOP. Historia MOP, http://www.mop.pl/html/index1.html#info_o_mop/historia_mop.html (dostęp: 12.07.2013).

¹² Zob. art. 5 i 6 Statutu Ogólnopolskiego Porozumienia Związków Zawodowych (uchwalony po VII Kongresie), <http://www.opzz.org.pl/statut-opzz> (dostęp: 15.07.2013).

¹³ Por. § 6 i 7. Statut NSZZ „Solidarność”, tekst jednolity po wprowadzeniu zmian uchwalonych przez XXVI Krajowy Zjazd Delegatów NSZZ „Solidarność” w dniach 22–23 listopada 2012, http://www.solidarnosc.org.pl/uploads/oryginal/0/5/ef759_Statut_2012.11.22-23.pdf (dostęp: 15.07.2013).

¹⁴ Por. Wniosek i zasady przyznania zapomogi bezzwrotnej jednorazowej, Druki, <http://www.solidarnosc80.com.pl/druki> (dostęp: 2.07.2012).

- ¹⁵ Ustawa z dnia 26 czerwca 1974 r. Kodeks pracy, Dz.U. nr 21 poz. 94 z 1998 r., tekst jednolity ze zm.
- ¹⁶ Por. I. Sierocka, *Zakres podmiotowy i treść układu zbiorowego pracy*, Białystok 2000, s. 74–77.
- ¹⁷ J. Piątkowski, *Uprawnienia zakładowej organizacji związkowej*, Toruń 2008, s. 76.
- ¹⁸ *Ibidem*, s. 119–120.
- ¹⁹ I. Sierocka, *op. cit.*, s. 171–173.
- ²⁰ Por. M. Nałęcz, *Ustawa o zakładowym funduszu świadczeń socjalnych*, [w:] *Zbiorowe prawo pracy — komentarz*, red. J. Wrątny, K. Walczak, Warszawa 2009, s. 706–708.
- ²¹ Art. 19 ust.1. Ustawa z dnia 23 maja 1991 r. o związkach zawodowych, Dz.U. nr 79 poz. 854 z 2001 r., tekst jednolity ze zm.
- ²² *Leksykon polityki społecznej*, red. B. Rysz-Kowalczyk, Warszawa 2002, s. 39.
- ²³ Statut NSZZ „Solidarność”...
- ²⁴ Por. Szkolenia NSZZ „Solidarność”, <http://www.solidarnosc.org.pl/pl/szkolenia.html> (dostęp: 2.07.2012).
- ²⁵ Statut Ogólnopolskiego Porozumienia Związków Zawodowych...
- ²⁶ Por. Aktualności — obecny tydzień, OPZZ, www.opzz.org.pl/aktualnosci/obecny_tydzien.html (dostęp: 2.07.2012) oraz Kursy i szkolenia dla związkowców, OPZZ, <http://www.opzz.org.pl/szkolenia> (dostęp: 15.09.2013).
- ²⁷ Statut Forum Związków Zawodowych, www.fzz.org.pl/index.php?option=com_content&view=article&id=28&Itemid=44 (dostęp: 3.07.2012).
- ²⁸ Regulamin przyjmowania organizacji związkowych do Forum Związków Zawodowych, http://www.fzz.org.pl/index.php?option=com_content&view=article&id=37&Itemid=61 (dostęp: 3.07.2012).
- ²⁹ Centrum powstało z uzyskanego przez FZZ dofinansowania ze środków Unii Europejskiej w ramach Europejskiego Funduszu Społecznego na projekt „Centrum Szkoleń i Konsultacji (CSiK)”. Por. Centrum Szkoleń i Konsultacji, http://www.fzz.org.pl/index.php?option=com_content&view=article&id=255&Itemid=82 (dostęp: 3.07.2012).
- ³⁰ Według *Słownika języka polskiego* „oświata” rozumiana jest jako „proces kształcenia, upowszechnienia wiedzy i kultury w społeczeństwie”. *Słownik języka polskiego*, Wydawnictwo Naukowe PWN, <http://sjp.pwn.pl> (dostęp: 5.07.2012).
- ³¹ Art. 2 pkt 2 lit. j Statutu Związku Zawodowego Prokuratorów i Pracowników Prokuratury Rzeczypospolitej Polskiej, <http://www.prokuratura-zz.pl/statut/> (dostęp: 1.07.2012).
- ³² § 7 i 8 Statutu Fundacji im. Ireny Babińskiej, <http://www.prokuratura-zz.pl/fundacja/> (dostęp: 1.07.2012).
- ³³ Por. R. Śmiałowski, *Związki zawodowe a ich działalność edukacyjna*, [w:] *Związki zawodowe w procesie przemian społeczno-gospodarczych w Polsce i w wybranych krajach Unii Europejskiej*, red. M. Bsoul, F. Byłok, Katowice 2013, s. 345–362.

Bibliografia

- Aktualności — obecny tydzień, OPZZ, www.opzz.org.pl/aktualnosci/obecny_tydzien.html (dostęp: 2.07.2012).
- Auleytner J., Głębicka K., *Polityka społeczna pomiędzy opiekuńczością a pomocniczością*, WSP TWP, Warszawa 2000.
- Auleytner J., *Polska polityka społeczna. Kreowanie ładu społecznego*, WSP TWP, Warszawa 2005.
- Centrum Szkoleń i Konsultacji, http://www.fzz.org.pl/index.php?option=com_content&view=article&id=255&Itemid=82 (dostęp: 3.07.2012).
- Kursy i szkolenia dla związkowców, OPZZ, <http://www.opzz.org.pl/szkolenia> (dostęp: 15.09.2013).
- Leksykon polityki społecznej*, red. B. Rysz-Kowalczyk, ASPRA-JR, Warszawa 2002.
- Nałęcz M., *Ustawa o zakładowym funduszu świadczeń socjalnych*, [w:] *Zbiorowe prawo pracy — komentarz*, red. J. Wrątny, K. Walczak, C.H. Beck, Warszawa 2009.

- Piątkowski J., *Uprawnienia zakładowej organizacji związkowej*, TNOiK, Toruń 2008.
- Podstawowe informacje o MOP. Historia MOP, http://www.mop.pl/html/index1.html#info_o_mop/historia_mop.html (dostęp: 12.07.2013).
- Polak M., *Pojęcie, zakres i geneza polityki społecznej*, [w:] *Wprowadzenie do polityki społecznej*, red. R. Gabryszak, D. Magierka, Difin, Warszawa 2009.
- Polak M., *Zasady i instrumenty polityki społecznej*, [w:] *Wprowadzenie do polityki społecznej*, red. R. Gabryszak, D. Magierka, Difin, Warszawa 2009.
- Regulamin przyjmowania organizacji związkowych do Forum Związków Zawodowych, http://www.fzz.org.pl/index.php?option=com_content&view=article&id=37&Itemid=61 (dostęp: 3.07.2012).
- Sierocka I., *Zakres podmiotowy i treść układu zbiorowego pracy*, Temida, Białystok 2000.
- Słownik języka polskiego*, Wydawnictwo Naukowe PWN, <http://sjp.pwn.pl> (dostęp: 5.07.2012).
- Statut Forum Związków Zawodowych, www.fzz.org.pl/index.php?option=com_content&view=article&id=28&Itemid=44 (dostęp: 3.07.2012).
- Statut Fundacji im. Ireny Babińskiej, <http://www.prokuratura-zz.pl/fundacja/> (dostęp: 1.07.2012).
- Statut Niezależnego Samorządnego Związku Zawodowego „Solidarność”, tekst jednolity po wprowadzeniu zmian uchwalonych przez XXVI Krajowy Zjazd Delegatów NSZZ „Solidarność” w dniach 22–23 listopada 2012, http://www.solidarnosc.org.pl/uploads/oryginal/0/5/ef759_Statut_2012.11.22-23.pdf (dostęp: 15.07.2013).
- Statut Ogólnopolskiego Porozumienia Związków Zawodowych (uchwalony po VII Kongresie związku), <http://www.opzz.org.pl/statut-opzz> (dostęp: 2.07.2012).
- Statut Związku Zawodowego Prokuratorów i Pracowników Prokuratury Rzeczypospolitej Polskiej, <http://www.prokuratura-zz.pl/statut/> (dostęp: 1.07.2012).
- Szkolenia NSZZ Solidarność, <http://www.solidarnosc.org.pl/pl/szkolenia.html> (dostęp: 2.07.2012).
- Śmietaniński R., *Związki zawodowe a ich działalność edukacyjna*, [w:] *Związki zawodowe w procesie przemian społeczno-gospodarczych w Polsce i w wybranych krajach Unii Europejskiej*, red. M. Bsoul, F. Byłok, Wydawnictwo Naukowe Śląsk, Katowice 2013.
- Ustawa z dnia 23 maja 1991 r. o związkach zawodowych, Dz.U. nr 79 poz. 854 z 2001 r., tekst jednolity ze zm.
- Ustawa z dnia 26 czerwca 1974 r. Kodeks pracy, Dz.U. nr 21 poz. 94 z 1998 r., tekst jednolity ze zm.
- Ustawa z dnia 4 marca 1994 r. o zakładowym funduszu świadczeń socjalnych, Dz.U. nr 0 poz. 592 z 2012 r., tekst jednolity ze zm.
- Ustawa z dnia 6 lipca 2001 r. o Trójstronnej Komisji do spraw Społeczno-Gospodarczych i wojewódzkich komisjach dialogu społecznego, Dz.U. nr 100 poz. 1080 z 2001 r., ze zm.
- Wniosek i zasady przyznania zapomogi bezzwrotnej jednorazowej, Druki, <http://www.solidarnosc80.com.pl/druki/> (dostęp: 2.07.2012).

Trade unions as an entity that realizes aims and tasks of social policy. Selected issues: Social and educational activities

Summary

The article is a trail to show the trade unions as organizations which realize goals and tasks that are set for social policy. Among these goals and tasks, trade unions realize issues related to social activities, training and education. The scope of these activities depends on legal regulations, statutory provisions, other regulations and special funds. These activities certainly improve the knowledge of trade unionists and workers, as well as their living conditions.

Słowa kluczowe: związki zawodowe, działalność socjalna, działalność edukacyjna, polityka społeczna
Keywords: trade unions, social activities, educational activities, social policy